

NAVOIY VILOYATIDA ONALIK VA BOLALIKNI MUHOFAZA QILISH BORASIDAGI O‘ZARO TASHQI ALOQALAR

Tuyev Fazliddin Erkinovich, Buxoro davlat pedagogika instituti “Ijtimoiy fanlar” kafedrasi dotsenti, mustaqil izlanuvchi

EXTERNAL RELATIONS ON THE PROTECTION OF MATERNITY AND CHILDHOOD IN NAVOI REGION

Tuyev Fazliddin Erkinovich, Bukhara State Pedagogical Institute, associate professor of “Social Sciences” department, independent researcher

ВНЕШНИЕ СВЯЗИ ПО ОХРАНЕ МАТЕРИНСТВА И ДЕТСТВА В НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Тувев Фазлиддин Еркинович, Бухарский государственный педагогический институт, доцент кафедры «Общественные науки», самостоятельный соискатель

<https://orcid.org/0008-9582-2598>

e-mail:
fazli1820bek@gmail.com

Annotatsiya: Maskur maqolada Navoiy viloyatida sog‘liqni saqlash borasida o‘zaro tashqi hamkorlik aloqalari rivojlanib borganligi hamkorlik natijasida viloyatida oila, onalik va bolalikni muhofaza qilish, nogironligi bo‘lganlarga va ijtimoiy muhtoj oila farzandlariga ijtimoiy ko‘maklar ko‘rsatilgan. Shifoxonalar ta‘mirlanib, bir qator dori-darmonlar bilan ta‘minlangan. Viloyatdagi shifoxonalarda faoliyat olib boradigan shifokorlar xorijiy tajriba almashlash maqsadida bir qator xorij davlatlarida malaka oshirib qaytganligi bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: Navoiy viloyatida, AQSh dollari, Finlandiya, AQShning “Counterpart International”, “Dori-darmon”, shifoxona, “Ona va bola”, Rossiya, AQSH, Ukraina, Angliya, Gollandiya, Hindiston, Fransiya, Estoniya.

Abstract: This article shows that mutual external cooperation in the field of health care has developed in the Navoi region as a result of cooperation, protection of the family, motherhood and childhood, social assistance to the disabled and children from socially needy families of the region. Hospitals were renovated and supplied with a number of medicines. It was noted that doctors working in regional hospitals returned from internships in a number of foreign countries in order to exchange foreign experience.

Key words: in Navoi region, US dollar, Finland, US “Counterpart International”, “Dory-Darmon”, hospital, “Mother and child”, Russia, USA, Ukraine, England, Holland, India, France, Estonia.

Аннотация: В данной статье показано, что взаимное внешнее сотрудничество в сфере здравоохранения сложилось в Навоийской области в результате сотрудничества, защиты семьи, материнства и детства, социальной помощи инвалидам и детям из социально нуждающихся семей региона. Больницы были отремонтированы и снабжены рядом медикаментов. Было отмечено, что врачи, работающие в областных больницах, вернулись со стажировок в ряде зарубежных стран с целью обмена зарубежным опытом.

Ключевые слова: в Навоийской области, доллар США, Финляндия, США «Каунтерпарт Интернэшнл», «Дори-Дармон», больница «Мать и дитя», Россия, США, Украина, Англия, Голландия, Индия, Франция, Эстония.

KIRISH. Mustaqillikning ilk kunlaridan boshlab O'zbekiston Respublikasi viloyatlari qatori Navoiy viloyatida ham ijtimoiy sohani rivojlantirishning muhim omili sifatida tashqi aloqalarga alohida e'tibor bera boshlandi. Ijtimoiy sohaga sog'liqni saqlash, turar joyga ega bo'lish, shahar infratuzilmasi, qishloq infratuzilmasi, aholini ish bilan ta'minlash, ekologik vaziyatni saqlash va shu kabi boshqa sohalar kiradi. Viloyatda chorak asr davomida ushbu sohalarni rivojlantirish va modernizatsiyalashtirish maqsadida xorijiy davlatlar bilan hamkorlik aloqalarining olib borilganligi tadqiqot jarayonida tarixiy tahlil qilindi.

MUAMMONING O'RGANILGANLIK DARAJASI. Mustaqillik yillarida O'zbekiston tashqi aloqalari tarixiga tegishli bir qator asarlar yaratilib, ularda xorijiy davlatlar bilan siyosiy, iqtisodiy, madaniy va diplomatik aloqalarga yo'naltirilgan jihatlar ochib berildi. O'zbekistonning xalqaro aloqalari tarixiga bag'ishlab yozilgan ishlarga A.Alimov, A.Kasmov, I.Vaskin, M.Boboxo'jayev, N.To'xliyev, A.Toqsanov, A.Rasulov, Z.Nuriddinov, A.Qirg'izboyev, S.Jo'rayev, M.Raximov, X.G'ulomov, L.Boboxodjayeva, Q.Rajabovlarning[1] kitoblarini kiritish mumkin.

TADQIQOT USULLARI. Tadqiqot mavzusini yoritishda tizimli-xronologik va tarixiy-tipologik yondashuv, sinxron, dioxron, analiz va sintez, qiyosiy tahlil kabi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi.

MUHOKAMA. Navoiy viloyatining yer maydoni 111,1 ming kvadrat kilometr bo'lib, mamlakatimiz hududining to'rtidan bir qismini tashkil etadi. Dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yil 1-yanvar holatiga viloyatda doimiy aholi soni 1075268 kishini tashkil etdi va yil boshidan 19811 kishiga yoki 1,9 foizga ko'paydi. Tug'ilish darajasi. 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida tug'ilganlar soni 26805 kishini tashkil qildi va 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga (26274 kishi) nisbatan 531 taga ko'paygan.

Tug'ilish koeffitsiyenti mos ravishda 25,2 promilleni tashkil qildi va 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga (25,2 promille) nisbatan o'zgarmaganini ko'rsatmoqda. Tug'ilish koeffitsiyenti viloyatning G'ozg'on shahrida (18,8 dan 21,5 promillega), Nurota tumanida (25,0 dan 27,0 promillega), Konimex tumanida (20,1 dan 22,1

promillega), Zarafshon shahrida (23,7 dan 24,8 promillega), Navbahor tumanida (23,4 dan 24,1 promillega) va Qiziltepa tumanida (22,4 dan 23,6 promillega) oshgan bo'lib, Navoiy shahrida (31,3 dan 28,0 promillega), Tomdi tumanida (17,3 dan 15,8 promillega) va Uchquduq tumanida (23,9 dan 23,8 promillega) kamayish kuzatildi.

O'lim darajasi. 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida o'lganlar soni 4588 kishini tashkil qildi va 2022-yilning shu davriga (4156 kishi) nisbatan 432 taga ko'paydi. O'lim koeffitsiyenti mos tartibda 4,3 promilleni tashkil qildi (2022-yil yanvar-dekabr oylarida 4,0 promillega) nisbatan 0,3 promillega o'zgarganini ko'rsatmoqda. O'lganlar soni G'ozg'on shahrida (1,8 dan 3,9 promillega), Nurota tumanida (4,4 dan 5,5 promillega), Konimex tumanida (4,7 dan 5,3 promillega), Xatirchi tumanida (3,5 dan 3,9 promillega), Navbahor tumanida (3,9 dan 4,3 promillega), Navoiy shahrida (5,0 dan 5,2 promillega) va Tomdi tumanida (4,0 dan 4,2 promillega) oshgan bo'lsa, Uchquduq tumanida (3,3 dan 2,9 promillega) kamayish kuzatildi[2].

Viloyat sog'liqni saqlash tizimida 40ta shifoxona, shu jumladan 11 dispanser, 16ta qishloq uchastka shifoxonasi, 106 ta qishloq vrachlik punkti, 19ta qishloq vrachlik ambulatoriyasi, 116ta feldsher akusherlik punkti onalar va bolalarga kafolatlangan bepul tibbiy xizmat ko'rsatadi. Onalik va bolalikni muhofaza qilish yo'nalishida muqaddam aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan bir qator ishlar amalga oshirilishiga qaramay, bu sohada o'z yechimini topmagan muammolar mavjud edi. 2004-yilning 9 oyida zuriyod yoshidagi ayollarning 144169 nafari, ya'ni 77,3 foizida turli ekstragenital xastaliklar mavjudligi aniqlanib, aksariyatini kamqonlik, yurak, qon-tomir va buyrak yetishmovchiligi, hazm sistemasi kasalliklari tashkil etgan[3].

2004-yilning o'tgan davri mobaynida ultratovush tekshirishidan 14485 nafar yoki 91,7 foiz homilador ayollar o'tkazilib, 63 nafarida nuqsonli homila topilib, ularda sun'iy ravishda homiladorlik to'xtatilgan. Joriy yilda viloyat kadrlar bo'yicha akusher-ginekologlarga bo'lgan ehtiyoj ko'rsatkichi 136 ta o'rinni tashkil etib, shu davr holatida 15 ta kadrlar o'rni to'ldirilmagan. Xususan, Uchquduqda 4 ta, Konimexda 2 ta, Nurotada 2 ta, Qiziltepada 2 ta, Navbahorda 2 ta va Tomdi tumanida 3 ta akusher ginekologlar yetishmagandi. Akusher-ginekologlar

ayrimlarining malakasizligi onalar hayoti va sog'ligini muhofaza qilish bilan bog'liq vaziyatga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Patronaj xizmatidagi kamchiliklar sababli oxirgi bir yarim yil mobaynida 117 nafar onalar uylarida tuqqan. Keyingi uch yil mobaynida o'lgan 27 nafar ayollarning 18 nafari, ya'ni 66,7 foizi homiladorlikning 3-oyigacha, 9 nafari, ya'ni 33,3 foizi 5 oylikkacha homiladorlik bilan hisobga olingan. 2004-yilning o'tgan davri mobaynida ekstragenital kasalligi aniqlangan ayollardan jami 6 nafarida o'lim qayd etilgan. Shundan 4 nafarida tug'ishga mutloq monelik bo'lishiga qaramasdan homiladorlikka yo'l qo'yilganligi natijadasi ona o'limi ro'y bergan. O'lim holatlarining salmog'i Nurota, Xatirchi va Qiziltepa tumanlarida yuqoriligi kuzatilgan. Ona o'limi 2 holatda birinchi tug'ruq jarayonida, 4 holatda qayta tug'ayotgan ayollarda qayd etilgan. Tug'ruq jarayonida vafot etgan ayollardan 3 nafarida patalogoanatomik tekshiruvlari o'tkazilmagan[4].

Yuqorida qayd etilgan onalar o'limi sog'liqni saqlash boshqarmasi bosh mutaxassislari, Respublika sog'liqni saqlash vazirligining yetuk mutaxassislari tomonidan tahlil qilinib, yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklar yuzasidan uchastka akusher-ginekologi hamda statsionarda qatnashgan barcha mutaxassislarga nisbatan intizomiy chora ko'rilgan. Viloyatda 229 ta pediatr o'rinlarining 218 tasi qoplangan bo'lib, 2004-yil holatida 11 nafar pediatrga ehtiyoj mavjud bo'lgan. Jumladan, Uchquduqda 3ta, Tomdida 2ta, Konimexda 3ta, Xatirchida 1ta va Nurotada 2tadan pediatr yetishmagan. 2003-yilda 190 nafar, 2004-yilning 14-oktyabr davriga qadar 143 nafar bolalar o'limi hodisalari qayd etilgan bo'lib, o'lim sabablarini aniqlash maqsadida 31 nafarida patalogoanatomik tekshiruvlar o'tkazilishi ta'minlanmagan. 1 yoshgacha go'daklar o'limi darajasi Navoiy shahrida, Uchquduq va Xatirchi tumanlarida viloyat ko'rsatkichidan yuqoriligicha qolgandi. Tibbiy ko'rikdan o'tkazilgan 6 yoshli bolalarning 72,8 foizida kasallik aniqlangan bo'lib, ularning 12 foizi o'z vaqtida sog'lomlashtirilmagan. Bolalar o'limining qariyb 40 foizi nafas organlari kasalliklari, 28,6 foizi yuqumli kasalliklar, 17,8 foizi tug'ma nuqsonlar hisobiga ro'y bergan bo'lib, bu boradagi ko'rsatkichlar yuqori bo'lib qolayotganligi tashvishlidir.

Viloyatda mavjud bo'lgan jami 1042 ta fizioterapevtik apparatlardan 132 tasi 2004-yil

holatida ishlash darajasi pasayib yaroqsiz holatga kelib qolgandi. Xatirchi va Uchquduq tumanlaridagi onalar va bolalar shifoxonasi mukammal ta'mirga muhtoj bo'lsa-da, Xatirchi tumanidagi markaziy shifoxona joriy ta'mirlangandi. Sog'liqni saqlash muassasalari tomonidan nogiron voyaga yetmaganlarni o'z vaqtida aniqlash hamda ularni sog'ligini tiklash borasida sustkashlikka yo'l qo'yilib kelingan edi. Birgina, Navoiy shahrida 13 ta, Nurota tumanida 10 ta holatda voyaga yetmaganlar tug'ma nogiron bo'lsa-da Sog'liqni saqlash muassasalarining e'tiborsizligi tufayli ularga nogironlik 1 yildan 10 yilgacha kech tayinlanib sog'ligini saqlash va ijtimoiy himoyalash asossiz ravishda kechiktirib kelingan[5].

Yuqorida qayd qilingan kamchiliklarni yildan yilga oldi olinishi natijasida 2006-yil 1-yanvar holatida Navoiy viloyatida bir yilda go'daklar o'limi ko'rsatkichini 3,6taga kamaytirishga erishildi. Homiyar va shifokorlar yilida tizimdagi ishlar yana ham jonlandi. O'zaro hamkorlik va tashqi aloqalar natijasida Navoiy viloyat bolalar shifoxonasi Yaponiyada ishlab chiqarilgan eng zamonaviy tibbiy asbob-uskunalar bilan jihozlangan edi[6].

2007-yil Respublika shoshilinch tibbiy yordam ilmiy markazining viloyat filiali 700 ming AQSh dollarilik xorijiy sarmoya hisobidan statsionar, partativ roentgen uskunalari hamda so'nggi rusumdagi ultratovush apparatlari bilan jihozlantirilgandi. Shuningdek, "Ona va bola" skrining markaziga 167 million so'mlik "Defina-Viktor" laboratoriya tekshiruv majmuasi, perinatal ultratovush tekshiruv apparati o'rnatilgandi. Natijada markazda 1512ta perinatal, 16520 ta neonatal tekshiruvlar o'tkazildi. Oltmish holatda esa homiladorlik kechishidagi o'zgarishlar aniqlanib, tegishli muolajalar tavsiyalar o'z vaqtida beriladigan bo'ldi. Bu bilan ko'plab irsiy kasalliklarning oldini olishga erishildi. Aytish joizki, bunday xayrli chora-tadbirlar yosh avlodning sog'lom va barkamol inson bo'lib voyaga yetishini ta'minlashga xizmat qilmoqda[7].

2009-yilga kelib Navoiy viloyati el salomatligi muhofazasi yo'lida yanada ko'plab ibratli ishlar amalga oshirish yo'lida xorijiy davlatlar bilan o'zaro hamkorlik ishlarini jadallashtirish oqibati o'laroq, joylardagi qishloq vrachlik punktlari hamda poliklinikalarda birlamchi davolash-profilaktika ishlari sifatli darajaga olib chiqilgan edi. Bu ishlarni namunalilik tashkil etish maqsadida tibbiyot

xodimlari Rossiya, AQSh, Ukraina, Angliya, Gollandiya, Hindiston, Fransiya, Estoniya, Turkiya mamlakatlarida malaka oshirib qaytgandilar[8].

O'zbek va hind xalqlari o'rtasidagi do'stlik aloqalari uzoq tarixga ega. O'zbekiston ham, Hindiston ham qadim sivilizatsiya beshiklaridandir. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ikki mamlakat o'rtasidagi munosabatlar yangi mazmun bilan boyidi, hamkorlik izchil taraqqiyot yo'liga tushdi. Hindiston birinchilar qatori O'zbekiston mustaqilligini tan olganini alohida ta'kidlash joizdir.

Toshkentda 1992-yil 18-mart kuni Diplomatik munosabatlarni o'rnatish to'g'risidagi protokol imzolanishi bilan ikki davlat o'rtasida diplomatik munosabatlarda yangi sahifalar ochildi. Ikki mamlakat o'rtasidagi hamkorlik ko'lami va qamrovi yildan yilga tobora kengayib, jadallik kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil aprel oyida Hindistonga amalga oshirgan davlat tashrifi ikki tomonlama hamkorlik rivojidadagi g'oyat muhim voqea bo'ldi[9]. Uchrashuv chog'ida davlatlar o'rtasidagi munosabatlar izchil rivojlanib borishi, 2015-yilga kelib O'zbekiston va Hindiston hamkorlikni rivojlantirishning yangi imkoniyatlariga erishdi. Tashqi aloqalarning taraqqiy topishi natijasida, Hindistonning yetakchi kompaniyalari bilan hamkorlikda "Novafarm", "Bravo Farm", "Ultra Xels Kear"[10] va Buxoroda "Gufik Avitsenna"[11] qo'shma korxonalari farmatsevtika sohasida faoliyat ko'rsatayotir.

Sog'liqni saqlash sohasidagi hamkorlik ham izchil rivojlanmoqda. Toshkent, Buxoro, Samarqand, Navoiy, Farg'ona kabi shaharlarda hindistonlik shifokorlar kardiolarohlik, neyrojarrohlik, nevrologiya, onkologiya, gepatologiya, ortopediya va boshqa yo'nalishlarda doimiy tibbiy ko'riklar o'tkazmoqda, bemorlarga zarur maslahatlar bermoqda[12]. Tibbiyot xodimlari ikki mamlakat klinikalarida o'zaro tajriba almashmoqda.

Respublikada sog'liqni saqlash sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar tibbiyot muassasalari moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, Navoiy viloyati aholisiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat ko'lami va sifatini oshirish, reproduktiv salomatlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Bu jarayonda aholi o'rtasida tibbiy ko'riklarni tashkil etish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, tibbiy madaniyatni oshirish yuzasidan

olib borilayotgan chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etayotir.

Ana shu maqsadda O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tashabbusi bilan Respublika ixtisoslashtirilgan kardiologiya markazining bir guruh malakali shifokorlari Navoiy viloyatida sog'lomlashtirish haftaligini o'tkazdi. Kardiolog, terapevt, nevropatolog va yana bir qator mutaxassislar haftalik davomida viloyat, shahar hamda tumanlarning eng chekka hududlarida bo'lib, aholi salomatligini mustahkamlashga ko'maklashdi. Tadbirning dastlabki kunida Navoiy shahri va Karmana tumani aholisi uchun tibbiy ko'rik tashkil qilindi. Navoiy shahridagi 4-son oilaviy poliklinikada ellik nafardan ortiq bemor kishilar salomatligi ko'rikdan o'tkazildi. Bunday tadbirlar aholi salomatligini asrash yo'lida yurtimizda amalga oshirilayotgan ishlar samarasini yanada oshirishga xizmat qilishi, shubhasiz[13].

XULOSA. Bir so'z bilan aytganda, Navoiy viloyatida ijtimoiy sohani rivojlantirish maqsadida tashqi aloqalarga alohida e'tibor qaratildi, samarali ishlar yo'lga qo'yildi. Viloyatda mustaqillikning dastlabki yillarida sog'liqni saqlash tizimida vujudga kelgan muammolarni bartaraf etish va uni yuksaltirish uchun Navoiy viloyat shifokorlari malakasini oshirish, zamonaviy tibbiyot uskunalari bilan ta'minlangan shifoxonalar qurish, aholiga sifatli tibbiy xizmatlar ko'rsatish maqsadida xorijiy davlat kompaniyalari, shifoxonalari, o'quv markazlari bilan hamkorlik yo'lga qo'yildi. Viloyatda infratuzilmani rivojlantirish maqsadida xorijiy davlat tajribasi qo'llandi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Алимов А. Внешнеэкономическая деятельность Республики Узбекистан: взгляд в будущее. –Ташкент: "Узбекистан", 1992; Касымов А., Васькин И. Основные направления внешней политики Республики Узбекистана. – Ташкент: "Узбекистан", 1994; Бабахаджаев М. Республика Узбекистан: очерки межнациональных и межкомфессиональных отношений, внешнеэкономических связей. – Ташкент, 1996.; Тўхлиев Н., Тоқсанов А. Национальная экономическая модель Узбекистана. –Ташкент., 1998; Расулов А., Бедринцев А., Акилов А. Узбекистан: внешнеэкономическая деятельность и

интеграция в мировое хозяйство. –Ташкент, 1996; Нуриддинов З. Международное сотрудничество Узбекистана со странами Европы. –Ташкент: “Чўлпон”, 2002; Қирғизбоев А. Ўзбекистон Республикасининг Осиё мамлакатлари билан халқаро ҳамкорлиги. –Тошкент: Фан, 2004; Жўраев С. Ўзбекистон ва жаҳон ҳамжамияти. –Тошкент: Академия, 2005; Раҳимов М. Международное сотрудничество Узбекистана в контексте обеспечения стабильности в устойчивого развития в Центральной Азии с ведущими государствами мира. –Ташкент: Адабиёт учкунлари, 2016; Гуломов Х., Холлиев А. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США. –Ташкент, Университет, 2002; Бобохаджаев Л. Международное культурно-гуманитарное сотрудничество Республики Узбекистана. –Ташкент: Фан, 2011; Ражабов Қ., Бекмуратов Х. Ўзбекистон билан Туркия ўртасидаги иқтисодий ва маданий ҳамкорлик тарихидан. –Т.: “Тафаккур”, 2017.

2. Navoiy viloyat statistika boshqarmasi joriy arxivi, 2024-yil boshidagi hisoboti.

3. Navoiy viloyati davlat arxivi. 100-fond, 1-ro‘uxat, 667-yig‘ma jild, 40-varaq.

4. Navoiy viloyati davlat arxivi. 100-fond, 1-ro‘uxat, 667-yig‘ma jild, 40-41-varaq.

5. Navoiy viloyati davlat arxivi. 100-fond, 1-ro‘uxat, 667-yig‘ma jild, 41-42-varaq.

6. Ражаб Жуманиёзов. Барханлар бағридаги бўстон. // Халқ сўзи. 2006-йил 28-июн, №-123. б.-2.

7. Эшонқулов Ҳ. Малакали тиббий хизмат. // Халқ сўзи. 2009-йил 11-июн, №-117. б.-4.

8. Эшонқулов Ҳ. Малакали тиббий хизмат. // Халқ сўзи. 2009-йил 11-июн, №-117. б.-4.

9. “Жаҳон” А.А. Ўзбекистон-Ҳиндистон: Ўзаро манфаатли ҳамкорликнинг янги истиқболлари. // Халқ сўзи. 2011-йил 14-май, №-95. б.-1.

10. Анвар Самадов. Ўзбекистон-Ҳиндистон: ҳамкорликни ривожлантиришнинг янги имкониятлари. // Халқ сўзи. 2015-йил 7-июл, №-132 (6315). б.-1.

11. Бухоро вилоят давлат архиви, 1459-фонд, 1-рўйхат, 290-йиғма жилд, 87-варақ; Бухоро вилоят ҳокимлиги соғлиқни сақлаш бош бошқармаси жорий архиви, 1993 йил ҳисоботи, 5-йиғма жилд, 196-варақ; “Жаҳон” А.А. Ўзбекистон-Ҳиндистон: Ўзаро манфаатли ҳамкорликнинг янги истиқболлари. // Халқ сўзи. 2011-йил 14-май, №-95. б.-1; Анвар Самадов. Ўзбекистон-Ҳиндистон: ҳамкорликни ривожлантиришнинг янги имкониятлари. // Халқ сўзи. 2015-йил 7-июл, №-132 (6315). б.-1.

12. Анвар Самадов. Ўзбекистон-Ҳиндистон: ҳамкорликни ривожлантиришнинг янги имкониятлари. // Халқ сўзи. 2015-йил 7-июл, №-132 (6315). б.-1.

13. Ёрқул Умар. Навоийда тиббиёт ҳафталиги. // Халқ сўзи. 2011-йил 20-июл, №-141 (538) б.-1-2.

